

DE BEUL LIET ZIJN ZWAARD ZAKKEN: OOSTENDE (1668)

Willy L. Braekman

Op 24 april 1668 wordt Hendrik Reijnier, toen zevenentwintig jaar, “teghenwoordich scherprechter van Brugge ende te vooren der stede van Sluijs”, voor de Raad van Vlaanderen “geëxamineerd” wegens het niet volbrengen van zijn plicht jegens een “patiënt”. Hij was daarvoor voor de Raad gedaagd door de burgemeester en schepenen van Oostende. (1)

Hij geeft toe “dat hij den patient verbonden hebbende zijn hooghen, ende cnielende ... sijn sweert daedelick uutghetrocken, ende heffende het sweert omme den slach te gheven”, plots geen kracht meer had in zijn armen en “in sijne handen wert machteloos”. Hij liet “het sweert al stillekens sincken, ten respecte hij ‘t selve in sijne handen niet langher en conde houden”.

De toeschouwers konden hun ogen niet geloven, de “patiënt” was in doodsnood en de burgemeester en de schepenen gaven de scherprechter steeds ongeduldiger teken “dat hij met de justicie soude voorts gaen”. De beul antwoordde hun “dat het hem onmogelick was sulcx te doene”. De “pastor, assistende den voors. patient”, maakte aan de burgervaders, die zich blijkbaar niet goed realiseerden wat ze meemaakten, duidelijk dat de scherprechter “excusies ende exceptien van onmoghelickeijt” inriep.

De “patiënt” die aldus geheel onverwacht aan de dood ontsnapte, werd door de scherprechter, op bevel van het magistrat van Oostende, dan maar weggeleid van het schavot en

ghegheven in handen vande officieren die met den patient sijn wechgegaen, hebbende hij confessant ghenomen sijn sweert twelck hij quaelick inde scheede coste steken bij faute van macht ende fortse in de handen.

De scherprechter werd in de herberg waar hij logeerde, “Den Binlander”, door de baljuw opgepakt en in de gevangenis opgesloten. Hij werd ervan beschuldigd zijn werk niet te hebben willen doen, of te veel gedronken te hebben. De beul pleit echter onschuldig en houdt vol dat hij alleen door de plotse en onverklaarbare zwakte in de armen en handen heeft gefaald in het volbrengen van zijn “officie”. Op de dag van de terechtstelling had hij maar één glas bier gedronken en dat “naerdien hij misse hadde ghehoort totte paters Capucijnen”.

Hoe het hem en zijn niet-onthoofde “patiënt” verder is vergaan, weten we niet. Vermelden we nog dat de scherprechter de notulen van zijn ondervraging ondertekent met zijn heel toepasselijk “merck”, nl. twee gekruiste zwaarden.

In feite was de beul er nog goedkoop van afgekomen. Er zijn immers gevallen bekend, uit de vroege zestiende eeuw weliswaar, (2) waar de ‘hangman’ door de toeschouwers werd vermoord, omdat hij niet met één slag de onthoofding tot stand bracht. Zo zijn er gevallen te Mechelen (1513) en Poperinge (1525). Als gevolg van het eerste incident vaardigen keizer Maximiliaen en aartshertog Karel op 6 april 1513 trouwens een plakkaat uit waarbij de scherprechter speciaal onder de “sauvegarde” van de vorst werd geplaatst. (3) In de praktijk echter kon deze speciale protectie hem natuurlijk niet altijd redden, zoals het Westvlaams geval aantoont. Daar werd de Ieperse scherprechter Jean Deprez, die voor een executie naar Poperinge was gekomen, door de menigte met stokken doodgeslagen toen hij er niet in geslaagd was een terdood veroordeelde met één slag te onthoofden.

Te Oostende werd er geen zwaardslag toegebracht en dat was in alle geval beter dan één

die het slachtoffer niet meteen onthoofde. Wanneer dit laatste zou gebeurd zijn, had de

beul het er wellicht niet zo goedkoop van afgebracht !

NOTEN

1. RA Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 8569.
2. DECAVELE (J.). De Scherprechter van Ieper gelyncht te Poperinge in 1525, *Biekorf* 89 (1989), p. 381-383. Vgl. MAES (L.Th.). *Vijf eeuwen stedelijk strafrecht*. Antwerpen, 1947, p. 60-61.
3. *Eersten Placaet-Bouck van Vlaanderen* (Gent, 1639), fols. 215-216.

UITDAGING TOT GEVECHT (1589-1620): AALBEKE, GENT, MERENDREE, STADEN, WONDELGEM

Willy L. Braekman

Hoewel de hierna besproken methode om iemand op een symbolische manier te kennen te geven dat men met hem wil vechten niet de enige is, (1) blijkt het toch een handeling te zijn die zowel in tijd als in ruimte de sterkste verspreiding heeft gekend. De uitdaging wordt gesymboliseerd door een "nesteling", een schoenveter of rijgkoord. Die wordt door de uitdager overhandigd: wordt hij aangenomen dan is dit een belofte om te vechten. Soms wordt hij ook in tweeën gesneden en elke partij bewaart een helft tot het uur van de vechtpartij aangebroken is.

Enkele voorbeelden die dit gebruik illustre-
ren:

Wondelgem (1589)

Gheert de Clerck, een jongeman van 21 à 22 jaar, keert op 15 juli 1589 bij zonsondergang terug naar huis van een danspartij. (2) Ter hoogte van een stuk land, "Tcrommestick" geheten, komt hem Joos Criel tegemoet. Beiden maken ruzie, slingeren elkaar beledigingen naar het hoofd, waarop Criel ten slotte De Clerck uitdaagt tot een gevecht. Hij was daartoe "uuttreckende eenen nestelijck, presenteerde die den suppliant [d.i. de Clerck], hem daerbij defferende, (3) den welcken nestelinck aenveerdert wierdt". In het gevecht dat daarop begint, wordt Criel neergestoken.

Gent (1601)

Op 7 maart 1601 kreeg de Gentenaar Cornelis Dhulst, "curachier onder den Prince van Oraingen", het in de herberg "Inden Bourgoenschen schildt" bij het Belfort, aan de stok met zijn collega, Jan van Imschoot. (4) Deze daagde Dhulst uit tot een tweegevecht. Dhulst wilde dit vermijden maar

gheenen middele vindende om grief te beletten, heeft eenen nastelinck uuijt sijnen culdere (5) genomen, seggende: "neempt, bewaert dijen tot dat ick den selven weder heysche", hopende hem [d.i. Van Imschoot] quijte te wesen.

Maar Van Imschoot was het daarmee niet eens, hij wilde dadelijk het gevecht beginnen. Dit gebeurt en Van Imschoot schiet er het leven bij in.

Dit is de versie van Cornelis Dhulst zelf. Volgens een getuige echter was het Van Imschoot die

uuten culdere vanden selven Cornelis ghetrocken [had] eenen rooden zydenen nastelynck, segghende: "compt, haelt dien, zy dy een soldaet, compt upden Cautere ..."

Toen een zekere Barbara Bogaert, die samen met haar man Lieven Haeck ook in de herberg aanwezig was, dat hoorde

heeft [ze] uut den handen vanden overledenen ghenomen den zelven nastelynck ende wederomme ghegheven an Cornelis van Hulst, daerup den overledene aen haer seyde: “ghy pryde, waeroem nempde my den nastelinck, ic zalden van u wederoem hebben ofte van uwen man”, twelcke hy Cornelis hoorende, heeft den zelven nastelynck an den voorn. Jan van Imschoot ghegheven, meenende hem also quate te zyne.

Volgens de getuige zei Cornelis daarbij: “Ick en zoucke u niet, beyt tot morghen, ic zal u mijnen nastelinck wel wederoem heessen”, maar de overledene liet zich niet afschepen of tot uitstel verleiden. Hij stond erop dat men dadelijk op de Kouter ging vechten. Dit gebeurde, maar hij overleefde het niet.

Aalbeke (1603)

In de herberg van Lenaert de Buef te Aalbeke ontstaat ruzie tussen Pieter vande Kerckove en Ferdinande Ketelaere.⁽⁶⁾ De laatstgenoemde daagt Pieter uit tot een tweegevecht. Hij heeft daartoe “ghetrocken uijt zijn causens eenen naestelynck” en gaf die aan Pieter, die den zelven naestelynck ghenomen heeft ende den voorn. Ketelaere ghevraecht waeromme dat hij dat was doende, daerop den zelven Ketelaere heeft gherepelyc-quiet, “ick zalt u tooghden !”.

Daarop trekt hij zijn “upstekere ofte snijdere” en probeert Pieter te raken. Deze is verplicht zich te verdedigen en steekt Ketelaere neer.

Staden (1607)

Gillis de Schildere was op de dorpsplaats in een herberg “drynckende met diversche per-

soonen”, o.a. een zekere Le Clé en twee “coolbranders gebroeders”, “beede genaempt Jehan Jacquemin”. (?) Le Clé wordt door de kolenbranders zo getreiterd dat hij heeft

getrocken bij een nastelinck van zijne cleederen, defierende den voorn. joncxsten Jehan Jacquemin, seggende: “ick en achte u niet beter dan een hondt, wilt ghij jegens mij vechten. Als ick u wel sal geslegen hebben, zoo sal uwen broeder noch in tijden commen omme oock zijn deel te hebben !”

Daarop gaan ze buiten de herberg en begint het gevecht.

Merendree (1620)

Hendrick vanden Berghe, geboren van Lintre bij Tienen, liep als vagabond in Vlaanderen rond, in gezelschap van Jan Herman en van “eene lichte vrouwe” die Micheline heette.⁽⁸⁾

Op Merendree kregen de twee in een herberg ruzie “om de voors. vrouwe”. Ze gooiden met bierkannen naar elkaar, Jan Herman werd hierbij gekwetst, maar de definitieve beslissing wie de vrouw nu zou toebehoren, werd uitgesteld om redenen die onbekend zijn.

Ze dagen elkaar echter wel uit voor een gevecht dat later zal plaatshebben:

ende elcanderen beroupende tot vechten
ande poorte van Ghendt, daertoe snijden-
de eenen nastelinck in twee sticken ende
nemende elck een stick.

Het aannemen door beiden van een stuk van de veter blijkt ook hier een formele aanvaarding te symboliseren.

NOTEN

1. Zie mijn Uitdaging tot een Tweegevecht in de 16de en 17de eeuw, *OvZ* (199*), ***-**.
2. RA Brussel, *Geheime Raad, Spaanse Tijd*, nr. 902.
3. *deffierende*: uitdagende (cf. Fr. *défier*).
4. RA Brussel, *Geheime Raad, Spaanse Tijd*, nr. 912.
5. *culdere*: kolder, wambuis zonder mouwen.
6. RA Brussel, *Geheime Raad, Spaanse Tijd*, nr. 917.
7. *Idem*, nr. 922.
8. RA Gent, *Raad van Vlaanderen*, nr. 8594, fol. 151v.